

DOI 10.24144/2077-6594.4.1.2021.247006
УДК 614.2

Миронюк І.С.¹, Слабкий Г.О.¹, Шафранський В.В.², Брич В.В.¹, Білак-Лук'янчук В.Й.¹

Територіальні громади як базовий рівень забезпечення зміцнення та збереження здоров'я населення

¹ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна

²Національний медичний університет імені О.О. Богомольця, м. Київ, Україна

ivan.myronyuk@uzhnu.edu.ua

Миронюк І.С.¹, Слабкий Г.А.¹,
Шафранський В.В.², Брич В.В.¹, Білак-Лук'янчук В.Й.¹
**Территориальные общины как базовый уровень
обеспечения укрепления и сохранения
здоровья населения**

¹ГВУЗ «Ужгородский национальный университет»,
г. Ужгород, Украина

²Национальный медицинский университет
имени А.А. Богомольца, г. Киев, Украина

Myronyuk I.S., Slabkiy G.O.,
Shafranskiy V.V., Brych V.V., Bilak-Lukyanchuk V.Y.
**Territorial communities as a basic level
of providing strengthening and maintaining
of the population health**

Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine
Bogomolets National Medical University, Kyiv, Ukraine

Вступ

1 квітня 2014 року Кабінет Міністрів України схвалив Концепцію реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, основною ідеєю якої була децентралізація влади в Україні і суттєве розширення повноважень територіальних громад [1].

Необхідно відмітити, що із 2015 року термін «об'єднана територіальна громада» вживався лише для громад, що утворювалися добровільно відповідно до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [2]. Це було необхідно, щоб розрізнити об'єднані та не об'єднані територіальні громади, бо об'єднані громади отримували додаткові преференції та кошти від держави. Натомість, на громади утворені Кабінетом Міністрів у 2020 році, цей закон вже не поширювався, і усі громади отримували рівні розширені повноваження, тому слово «об'єднана» до них перестало застосовуватися [3].

За результатами проведеної роботи 27 травня 2020 року Кабінет Міністрів України завершив затвердження перспективних планів усіх 24 областей України. По кожній проектній громаді за групою критеріїв проводилася оцінка її спроможності. Оскільки частина вже існуючих ОТГ не відповідали низці головних показників спроможності, то вони були або підсилені іншими громадами, або ж об'єднані (в перспективі) у нові спроможні громади [4].

Наступним кроком в даному напрямку 12 червня 2020 року Кабінет Міністрів України на позачерговому засіданні затвердив 24 розпорядження щодо визначення адміністративних центрів та затвердження територій

територіальних громад по кожній області, таким чином завершивши реформу базового рівня адміністративно-територіального устрою в Україні [5].

В продовження процесу децентралізації влади в країні 17 липня 2020 року Верховна Рада України прийняла Постанову «Про утворення та ліквідацію районів», якою затвердила нове районування усіх областей України на основі нових територіальних громад [6].

За результатами прийнятих рішень 12 жовтня 2020 року був опублікований атлас нового адміністративно-територіального устрою [7].

В ході створення об'єднаних територіальних громад важливим стало питання фінансування їх діяльності.

З метою забезпечення ефективного фінансування територіальних громад 28 грудня 2014 року Верховною Радою було внесено зміни до Бюджетного кодексу, згідно з якими об'єднані територіальні громади утворені відповідно до перспективних планів отримували б такі самі повноваження та фінансові ресурси, що і міста обласного значення [8-10].

Крім цього, ОТГ переходили на прямі міжбюджетні відносини із державним бюджетом (омінуючи рівень адміністративних районів), зокрема напряму отримували гроші на освіту, медицину, спорт, культуру, соціальний захист [11-13].

Необхідно також відмітити, що 7 грудня 2017 року до Бюджетного кодексу було внесено наступні зміни, згідно з якими право на перехід на прямі відносини з державним бюджетом отримували також ОТГ, визнані у встановленому Законом порядку спроможними [14,15].

На забезпечення виконання прийнятих законодавчих рішень 8 квітня 2015 Кабінет Міністрів України затвердив Методику формування спроможних

територіальних громад [16,17]. Методика визначала спроможну територіальну громаду, як такі громади, що в результаті добровільного об'єднання могли б забезпечувати належний рівень надання публічних послуг своїм жителям. Методика також описувала вимоги щодо розробки проекту Перспективного плану формування територій громад кожної області, зокрема детально описувала як визначати адміністративні центри майбутніх громад та зони їх впливу.

Надалі Кабінет Міністрів змінив методику формування спроможних громад, встановивши чисельні критерії для оцінки рівня спроможності громади, і наказав облдержадміністраціям оновити перспективні плани з урахуванням рівнів спроможності громад [18].

Мета дослідження: визначити концептуальні підходи до забезпечення зміцнення та збереження здоров'я населення на рівні територіальних громад.

Матеріали та методи

В ході виконання дослідження використано наступні методи: бібліосемантичний, структурно-логічного аналізу, медико-статистичний, системного підходу. Матеріалами дослідження виступили законодавчі акти та нормативно-правові акти, дані галузевої статистичної звітності.

В ході підготовки даної публікації проводився аналіз визначених показників по Закарпатській області України.

Результати дослідження та їх обговорення

В ході реформування територіального устрою Закарпатської області створено 6 адміністративних територій в складі яких створено 64 спроможних територіальних громади. Дані про них представлено на рисунку та в таблиці.



Рис. Офіційна карта новостворених районів Закарпатської області

Таблиця. Характеристика нових районів Закарпатської області

Район	Кількість ТГ	Площа, км ²	Кількість нас. пунктів	в т.ч. місто	в т.ч. смт	в т.ч. село	Чисельність населення
Берегівський район	10	1460,2	105	2	3	100	203205
Мукачівський район	13	2056,5	142	2	4	136	260956
Рахівський район	4	1843,7	26	1	3	22	92588
Тячівський район	10	1873,9	64	1	5	58	174226
Ужгородський район	14	2362,4	125	3	2	120	252247
Хустський район	13	3180,3	143	2	2	139	264074
Область	64	12777	605	11	19	575	1247296

Далі, базуючись на даних галузевої статистики, були визначені загальні основні медико-демографічні проблеми територіальних громад та основні сучасні проблеми забезпечення зміцнення та збереження здоров'я населення на рівні територіальних громад.

Основні медико-демографічні проблеми територіальних громад:

- Демографічна ситуація та структура населення: високий рівень смертності населення працездатного віку, в тому числі внаслідок причин, які можна попередити, високий рівень смертності дітей поза закладами охорони здоров'я, при цьому рівень народжуваності не забезпечує відтворення кількості населення. Реєструється постаріння постійного населення при високому рівні трудової міграції населення працездатного віку.

- Захворюваність населення на соціально значущі хвороби: реєструється зростання захворюваності населення на такі соціально значущі хвороби як: злоякісні новоутворення, захворювання системи кровообігу, цукровий діабет, хвороби органів дихання. При цьому вказані захворювання, в значній частці, виявляються в занедбаних стадіях або при їх ускладненнях, які приводять до інвалідизації населення.

- Високий рівень захворюваності населення на інфекційні та паразитарні хвороби включаючи: туберкульоз, ВІЛ/СНІД, гострі сезонні вірусні інфекції, в тому числі вакциноковані та епідемічні спалахи гострих кишкових захворювань.

- Низький рівень репродуктивного здоров'я, що характеризується зростанням жіночого та чоловічого безпліддя, високим рівнем абортів, в тому числі серед дівчат-підлітків та інфекціями, що передаються статевим шляхом.

- Низький рівень здоров'я дитячого населення, який погіршується за час навчання в загальноосвітніх школах.

- Відсутність достовірних статистичних даних про стан здоров'я населення.

Основні сучасні проблеми забезпечення зміцнення та збереження здоров'я населення на рівні територіальних громад:

- Низький рівень санітарної культури та медичної грамотності населення.

- Низький рівень відповідального ставлення населення до особистого здоров'я.

- Відсутність умов для ведення населенням здорового способу життя та забезпечення в громадах населення здоров'язберігаючими технологіями.

- Відсутність в громадах даних про комплексний вплив детермінант на здоров'я населення;

- Неприятливий для формування та збереження здоров'я стан навколишнього середовища, включаючи якість питної води.

- В умовах реформування системи державного управління не вирішене питання власності закладами первинної та спеціалізованої медичної допомоги.

- Низький рівень профілактичної спрямованості діяльності системи охорони здоров'я на базовому рівні.

- Низький рівень доступності для населення екстреної медичної допомоги та послуг з відновного лікування та паліативної допомоги, особливо для населення, яке проживає у гірській географічній зоні та віддалених селах.

- Професійний рівень медичних працівників первинної ланки не в повній мірі забезпечує потреби населення в необхідній медичній допомозі.

Отримані дані проведено аналізу були використані при розробці концептуальних підходів до забезпечення зміцнення та збереження здоров'я населення на рівні територіальних громад.

Концептуальні підходи до забезпечення зміцнення та збереження здоров'я населення на рівні територіальних громад.

Задачі: забезпечення населення на рівні громади інформацією про профілактику захворювань, основи здорового способу життя, формування у населення відповідального ставлення до особистого здоров'я, створення умов для забезпечення здорового способу життя та активного використання здоров'язберігаючих технологій, можливості отримання доступної та якісної необхідної медичної допомоги

Необхідні умови: наявність політичної волі та наявність і розвиток необхідних власних ресурсів: кадрових, матеріально-технічних, інформаційних та укладання необхідних угод з провайдерами послуг, які не входять до пакету медичних державних гарантій.

Шляхи забезпечення: розробка комплексних стратегічних програм, перспективних та поточних планів забезпечення зміцнення та збереження здоров'я населення на рівні територіальних громад.

Перспективи подальших досліджень пов'язані із вивчення готовності об'єднаних територіальних громад до рішення проблем своїх жителів, які пов'язані із зміцненням та збереженням їх здоров'я.

Висновки

На сучасному етапі реформування системи державного управління та системи охорони здоров'я в Україні територіальні громади мають стати базовим рівнем по зміцненню та збереженню здоров'я населення. Для виконання вказаної функції територіальні громади в своєму складі повинні мати необхідних спеціалістів, володіти сучасними методами аналізу та стратегічного планування, а головне, мати мотивацію та ресурси для здійснення.

Література

1. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р. Офіційний портал Верховної Ради України. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>. Назва з екрану.
2. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 5 лютого 2015 року № 157-VIII . Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>. Назва з екрану.
3. Зміни назв органів місцевого самоврядування у зв'язку зі зміною адміністративно-територіальної структури – роз'яснення. Електронний ресурс. Режим доступу: decentralization.gov.ua. Назва з екрану.
4. Перспективні плани формування територій громад – крок до нової системи організації влади на місцях. Електронний ресурс. Режим доступу: decentralization.gov.ua. Назва з екрану.
5. Те, чого ніколи не було в Україні: Уряд затвердив адміністративну базу базового рівня, що забезпечить повсюдність місцевого самоврядування. Електронний ресурс. Режим доступу: decentralization.gov.ua. Назва з екрану.
6. Україна з новим адміністративним устроєм: парламент створив 136 нових районів та ліквідував 490 старих. Електронний ресурс. Режим доступу: decentralization.gov.ua. Назва з екрану.
7. З'явився атлас нового адміністративно-територіального устрою України. Електронний ресурс. Режим доступу: decentralization.gov.ua. Назва з екрану.
8. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо зарахування рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату: Закон України від 20 грудня 2016 року № 1793-VIII. Офіційний портал Верховної Ради України. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1793-19>. Назва з екрану.
9. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин: Закон України від 28.12.2014 року № 79-VIII Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79-19#Text>. Назва з екрану.
10. Бюджети всіх 1470 територіальних громад будуть на прямих міжбюджетних відносинах. Кабінет Міністрів України. Електронний ресурс. Режим доступу: www.kmu.gov.ua. Назва з екрану.
11. Кабінет Міністрів України – Реформа децентралізації. Електронний ресурс. Режим доступу: www.kmu.gov.ua. Назва з екрану.
12. Загальна інформація. Електронний ресурс. Режим доступу: decentralization.gov.ua . Назва з екрану.
13. Борщ Г.А., Вакулєнко В.М., Гринчук Н.М та ін. Ресурсне забезпечення об'єднаної територіальної громади та її маркетинг: навчальний посібник. Київ. 2017; С.111.
14. Внесено зміни до Бюджетного кодексу щодо добровільного приєднання територіальних громад. Електронний ресурс. Режим доступу: decentralization.gov.ua. 07.12.2017. Назва з екрану.
15. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України: Закон України від 07.12.2017 року № 2233-VIII. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2233-19#Text>. Назва з екрану.
16. Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад: постанова Кабінету Міністрів України від 8 квітня 2015 року № 214. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF#Text>. Назва з екрану.
17. Про затвердження переліку спроможних об'єднаних територіальних громад, у яких відбулися перші вибори депутатів сільської, селищної, міської ради та відповідного сільського, селищного, міського голови у 2016 році: розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 травня 2017 р. № 348-р. Урядовий портал. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=250014874>. Назва з екрану.
18. Про внесення змін до Методики формування спроможних територіальних громад: постанова Кабінету Міністрів України від 8 вересня 2016 р. № 601. Урядовий портал. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249308591>. Назва з екрану.

References

1. Pro skhvalennia Kontseptsii reformuvannia mistsevoho samovriaduvannia ta terytorialnoi orhanizatsii vlady v Ukraini: rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 1 kvitnia 2014 r. № 333-r. Ofitsiinyi portal Verkhovnoi Rady Ukrainy. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>. Nazva z ekranu.
2. Pro dobrovilne obiednannia terytorialnykh hromad: Zakon Ukrainy vid 5 liutoho 2015 roku № 157-VIII. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>. Nazva z ekranu.
3. Zminy nazv orhaniv mistsevoho samovriaduvannia u zviazku zi zminoiu adminterustroiu – roziasnennia. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: decentralization.gov.ua. Nazva z ekranu.
4. Perspektyvni plany formuvannia terytorii hromad – krok do novoi systemy orhanizatsii vlady na mistsiakh. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: decentralization.gov.ua. Nazva z ekranu.
5. Te, choho nikoly ne bulo v Ukraini: Uriad zatverdyv adminterustrii bazovoho rivnia, shcho zabezpechyt povsiudnist mistsevoho samovriaduvannia. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: decentralization.gov.ua. Nazva z ekranu.

6. Ukraina z novym adminterustroiem: parlament stvoriv 136 novykh raioniv ta likviduvav 490 starykh. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: decentralization.gov.ua. Nazva z ekranu.
7. Ziavyvsia atlas novoho administratyvno-terytorialnoho ustroiu Ukrainy. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: decentralization.gov.ua. Nazva z ekranu.
8. Pro vnesennia zmin do Biudzhethnoho kodeksu Ukrainy shchodo zarakhuvannia rentnoi platy za korystuvannia nadramy dlia vydobuvannia nafty, pryrodnoho hazu ta hazovoho kondensatu: Zakon Ukrainy vid 20 hrudnia 2016 roku № 1793-VIII. Ofitsiinyi portal Verkhovnoi Rady Ukrainy. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1793-19>. Nazva z ekranu.
9. Pro vnesennia zmin do Biudzhethnoho kodeksu Ukrainy shchodo reformy mizhbiudzhethnykh vidnosyn: Zakon Ukrainy vid 28.12.2014 roku № 79-VIII Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79-19#Text>. Nazva z ekranu.
10. Biudzhety vsikh 1470 terytorialnykh hromad budut na priamykh mizhbiudzhethnykh vidnosynakh. Kabinet Ministriv Ukrainy. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: www.kmu.gov.ua. Nazva z ekranu.
11. Kabinet Ministriv Ukrainy – Reforma detsentralizatsii. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: www.kmu.gov.ua. Nazva z ekranu.
12. Zahalna informatsiia. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: decentralization.gov.ua . Nazva z ekranu.
13. Borshch H.A., Vakulenko V.M., Hrynychuk N.M ta in. Resursne zabezpechennia obiednanoi terytorialnoi hromady ta yii marketynh: navchalnyi posibnyk. Kyiv. 2017; S.111.
14. Vneseno zminy do Biudzhethnoho kodeksu shchodo dobrovilnoho pryiednannia terytorialnykh hromad. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: decentralization.gov.ua. 07.12.2017. Nazva z ekranu.
15. Pro vnesennia zmin do Biudzhethnoho kodeksu Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 07.12.2017 roku № 2233-VIII. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2233-19#Text>. Nazva z ekranu.
16. Pro zatverdzhennia Metodyky formuvannia spromozhnykh terytorialnykh hromad: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 8 kvitnia 2015 roku № 214. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF#Text>. Nazva z ekranu.
17. Pro zatverdzhennia pereliku spromozhnykh obiednanykh terytorialnykh hromad, u yakykh vidbulysia pershi vybory deputativ silskoi, selyshchnoi, miskoi rady ta vidpovidnoho silskoho, selyshchnoho, miskoho holovy u 2016 rotsi: rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 24 travnia 2017 r. № 348-r. Uriadovi portal. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=250014874>. Nazva z ekranu.
18. Pro vnesennia zmin do Metodyky formuvannia spromozhnykh terytorialnykh hromad: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 8 veresnia 2016 r. № 601. Uriadovi portal. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249308591>. Nazva z ekranu.

Дата надходження рукопису до редакції: 10.12.2021 р.

Мета: визначити концептуальні підходи до забезпечення зміцнення та збереження здоров'я населення на рівні територіальних громад.

Матеріали та методи. В ході виконання дослідження використано наступні методи: бібліосемантичний, структурно-логічного аналізу, медико-статистичний, системного підходу. Матеріалами дослідження виступили законодавчі та нормативно-правові акти, дані галузевої статистичної звітності.

Результати. В ході реформування територіального устрою Закарпатської області створено 6 адміністративних територій в складі яких зформовано 64 спроможних територіальних громади. В ході дослідження встановлено основні медико-демографічні проблеми територіальних громад та основні сучасні проблеми забезпечення зміцнення і збереження здоров'я населення на рівні територіальних громад. На базі отриманих даних розроблені концептуальні підходи до забезпечення зміцнення та збереження здоров'я населення на рівні територіальних громад які включають задачі, необхідні умови та шляхи забезпечення.

Висновки. На сучасному етапі реформування системи державного управління та системи охорони здоров'я в Україні територіальні громади мають стати базовим рівнем по зміцненню та збереженню здоров'я населення. Для виконання вказаної функції територіальні громади в своєму складі повинні мати необхідних спеціалістів, володіти сучасними методами аналізу та стратегічного планування, а також мотивацію та ресурси для здійснення.

Ключові слова: територіальні громади, збереження здоров'я населення, концептуальні підходи.

Цель: определить концептуальные подходы к укреплению и сохранению здоровья населения на уровне территориальных общин.

Материалы и методы. В ходе выполнения исследования использованы следующие методы: библиосемантический, структурно-логический анализ, медико-статистический, системный подход. Материалами исследования выступили законодательные и нормативно-правовые акты, данные отраслевой статистической отчетности.

Результати. В ході реформування територіального устрою Закарпатської області створено 6 адміністративних територій, в складі яких сформовано 64 самостійних територіальних громад. В ході дослідження встановлено основні медико-демографічні проблеми територіальних громад і сучасні проблеми забезпечення зміцнення і збереження здоров'я населення на рівні територіальних громад. На базі отриманих даних розроблено концептуальні підходи до забезпечення зміцнення і збереження здоров'я населення на рівні територіальних громад, які включають в себе завдання, необхідні умови і шляхи забезпечення.

Висновки. На сучасному етапі реформування системи державного управління і системи охорони здоров'я в Україні територіальні громади повинні стати базовим рівнем по зміцненню і збереженню здоров'я населення. Для виконання вказаної функції територіальні громади в своєму складі повинні мати необхідних спеціалістів, володіти сучасними методами аналізу і стратегічного планування, а також мотивацію і ресурси для реалізації.

Ключові слова: територіальні громади, збереження здоров'я населення, концептуальні підходи.

The aim is to define conceptual approaches to ensuring the strengthening and maintaining of the population health at the level of territorial communities.

Materials and methods. During the study the following methods were used: bibliosemantic, structural-logical analysis, medical-statistical, systematic approach. Legislative and normative-legal acts, data of sectoral statistical reporting constituted the materials of the research.

Results. In the course of reforming the territorial structure of Transcarpathian region, 6 administrative territories were created, including 64 capable territorial communities.

The study identified the main medical and demographic problems of local communities and the main current problems of strengthening and maintaining the health of the population at the level of local communities:

Based on the obtained data, conceptual approaches to ensuring the strengthening and maintaining of the population health at the level of territorial communities have been developed, which include tasks, necessary conditions and ways of securement.

Conclusions. At the present stage of reforming the system of public administration and the health care system in Ukraine, territorial communities should become the basic level for strengthening and maintaining of the population health. In order to perform this function, local communities must have the necessary specialists, have modern methods of analysis and strategic planning, as well as motivation and resources for implementation.

Key words: territorial communities, maintaining of population health, conceptual approaches.

Конфлікт інтересів: відсутній.

Conflict of interest: absent.

Відомості про авторів

Миронюк І.С. – д.мед.н., професор, декан факультету здоров'я та фізичного виховання УжНУ; м. Ужгород, пл. Народна, 3.
ivan.myronyuk@uzhnu.edu.ua.

Слабкий Г.О. – д.мед.н., професор, завідувач кафедри наук про здоров'я УжНУ; Ужгород, пл. Народна 3.
g.slabkiy@ukr.net.

Шафранський В.В. – д.мед.н., професор, професор кафедри гігієни та екології №4 Національного медичного університету імені О.О.Богомольця.
shafrav@gmail.com.

Брич В.В. – к.мед.н., доцент, доцент кафедри наук про здоров'я УжНУ; Ужгород, пл. Народна 3.
valeria.bruch@uzhnu.edu.ua.

Білак-Лук'янчук В.Й. – к.мед.н., доцент, доцент кафедри наук про здоров'я УжНУ; Ужгород, пл. Народна 3.
bilak.vika@gmail.com.